

gyógyításáért pedig a város 6 frt fizetett a doctornak mi a pénz akkori értékét tekintve 60 mostani frtnak felelt meg. Patikai-szerekért pedig 2 frtot fizettek.

S az orvos szállásáról, ellátásáról is a város gondoskodott.

A fejedelem kedvenc környezete olaszokból állt. Egyik komornyikja Francisco Boreza volt. Egy más Ferencz nevű olasz Olaszországból Doctor Muraltussal együtt, egyszerre érkezik; onnan a fejedelemnek fegyverszerszámokat hozott.

Olasz lantos volt Donatus Hector, velencei nemes. Virginás pedig Olasz Gasparo.

Voltak kozákok, oroszok is az udvarnál, mint ajtónállók s alsóbb rangú testőrök alkalmazva.

Érdekesnek tartom azon följegyzést, a mely bizonyítja, hogy daczára az erdélyi ötvös ipar fejlettségének, a fejedelem egy udvari aranyművest tartott, neve Durandot volt. Hangzását tekintve inkább délfrancia, mint olasz név. Ezt szállították 3 ötvös legénnyel, minden művelő szerszámmal Deésig. Talán Kővárba a fejedelemasszonyhoz mentek?

A fejedelem udvari festője pedig Stolpof Vagyoninak van nevezve. Valószínűleg Astolfo Vagioni.

Legbizalmasabb embere azonban a fejedelemnek úgy látszik Genga Simon nevű olasz volt. Ezzel ment, hogy menyasszonyát még az ünnepélyes fogadás előtt megláthassa, áruhába öltözve eleibe Károlyba; a honnan csakugyan föl nem ösmerve tértek vissza. A mint az különben már tudva van s Mária Christierna életrajzában dr. Szádeczky is leírta.

E néhány igénytelen adatot kulturtörténetünkhöz mozaik kövecskéül kérem tekinteni.

Komáromy Andor.

Ének, papok felavatasára, a XVII. század első feléből.

A kolozsvári ev. ref. collegium könyvtárában lapozgatván, a „Canones ecclesiastici in quinque classes distributi etc. Papae. 1625“ című könyvet, s ennek végén két érdekes följegyzést találtam.

A könyv Comáromi Sovadi Péter czeglédi lelkészé volt. Kitűnik ez először a czímlapon levő, következő följegyzésből: „Ex libris Petri Sovadi Comarini emptus Ürménini in synodo generali 1-ma 8-bris celebrata, anno 1625 . . 75 denariis in materia“; másodszer a könyv végén levő följegyzésből, hol maga Comáromi sajátkezűleg jelzi, hogy az „Appendices“ című bejegyzést ő írta 1635-ben, a mikorra, úgy látszik, ismét visszakerült a könyv hozzá.

Az első följegyzés magyar nyelvű egyházi ének, melyet az állomásba jutott, ifjú papok felavatása alkalmával szoktak énekelni.

Az írás jellege, az ének irálya mutatja, hogy a XVII. századból való, habár nincs aláírva sem szerzője, sem az idő, melyben költ; mutatja továbbá az a körülmény, hogy az „Oh Izrael szerető népem“ kezdetű ének, melynek dallama szerint énekelték e kéziratban levő éneket, csak a („Gönczi György) Keresztyéni isteni dicséretnek“ lőcsei, 1654-diki kiadásának 194. lapján található meg. Kár, hogy a hangjegyeket nem lehet, vagy nem könnyű magtalaníni hozzá.

A verselésben nincs könnyedség, az „Oh Izrael szerető népem“ szótagjai számával nem egyeznek a szótagok; de a szótagszámok az „Oh Izrael“-versszakaiiban sem mindig egyenlők. A szórendben sok a latinos fordulat s némely helyen nehéz megérteni a szöveget, de általában véve az egész verset, szépen kidomborítja a papok kötelességeit, hivatását.

A második följegyzés „Appendices“ czím alatt, latin nyelven sorolja föl, 8 pontban, azon rendeleteket, melyeket az 1635. márcz 18-án Veczen (Vecsén?) tartott generalis synoduson állapítottak meg a tandíjakról, rectorokról, tanulókról, azokhoz a pontokhoz, melyeket az 1623-diki komjáti zsinat megállapított a „Quarta classis canonum de scholis“ czímű részben.

Igénytelen, csekély adatok ezek tanügyünk történetéhez, de mivel ilyenekről alig van valami emlékezés forrásainkban, mégis becsesek s nyilvánosságra hozandók.

Két egyháztörténeti adat kerül ki e följegyzésekből; egyik az, hogy 1625. october 1-én Ürményben; 1635. márcz. 18-án Veczen (Vecsén?) volt generalis synodus; egyébiránt az is egyháztörténeti adat, hogy Comaromi Sovadi Péter 1635-ben czeglédi pap volt.

Az első följegyzés szövege a következő:

Tempore ordinationis canendus!

Nota: Oh Izrael szerető népem stb.

Szent az úr és szent az ő neve, idvösséges szent igéje, szentséges minden ő szerzése, rettenetes minden ő törvénye.

Teljes hatalma mindeneken, az mennyei seregeken, birodalma mind mennyen földön és az mélységes tengeren.

Ennek házában, kik szolgáltok, mint pálmafa virágoztok, énekszóval s őt imádjátok és szent nevit úgy áldjátok,

Parancsolatit fogadjátok, félelemmel imádjátok, áldomása száll titeket, ha tisztetekben eljártok.

Ha értelem nélkül szűkölköttök, azt az úrtól ti kérjétek, kétség nélkül ti elveszitek, szent törvényét őrizzétek.

Az Úr hogy megáldjon titeket, igazsága elméteket, bátorítsa szíveteket, büntől őrizzen titeket.

Nagy méltóság ez ti rajtatok, hegy Istennek papjai vattok, azért ő neki áldoztatok, őtet naponként áldjátok.

Uralkodik ti közöttetek, mert lakozik tibennetek, örvendezzen az ti szívetek, oh mennyei örökösök.

Sionban vagyon ő lakása, övé Salemnek városa, mondásában nincs változása, népének erős paizsa.

Parancsol az Jehova nektek, ez világra kimenjétek, szent igéjét ti hirdessétek, ő leszen végig veletek.

Azért vegyétek áldomását, és szent, lelki ajándékát, kivel rút ördögnek országát és rontsa sok, nagy hatalmát.

Tiszta életben ti éljétek, egymást igen szeressétek, az hitben egyesek legyetek, ezt adja az Úr ti nektek.

Hangossággal ki kiáltátok, az mit titkon hallottatok; mint az égben az szép csillagok, ez világon úgy járjatok.

Az községnek szép tüköri, ez világnak ő savai, mert ti vattok ő szövéténeki, kiken szokott Isten nézni.

Isten levén mert ti veletek, nem árthat mert senki ti nektek, józan életet kövessetek, hogy vétekben ne esetek.

Szentírásnak ő igazsága, menyországnak drága kulcsa, kezetekben van gazdagsága, minden jónak sáfársága.

Vigyázzatok nagy serénységgel, mert az ördög dühösséggel ólálkodik nagy mesterséggel utánnatok nappal s éjjel.

Praedicalvan fáradozzatok, Istenért munkálkodjatok, az mi mellett úgy szenvedjétek, dicsőség legyen veletek.

Ez világnak ő sok szidalmát, megvessétek káromlását, hogy az Úrnak szent igazságát megtapasztalja hatalmát.

Restek az jóra ne legyetek, hivalkodástól fussatok, az írást jól olvassátok, melyet tisztán kiadjatok.

Irigység és sok boszankodás, távol járjon átkozódás, ezzel együtt az nagy tobzódás, nem kell az Úrnak ilyen szokás.

Ne rágalmaz és fősvény ne légy, szabadon tölletes (igy) te légy, uzsorás, lopó, gyilkos ne légy, hogy Istennél te kedves légy:

Te kevélyek is ne legyetek, noha vagyon bölcseségtek, mert Isten leszen ellenetek, ha alázatosok nem lesztek.

Egyetemben mondjuk azt azért, áldott az Úr jóvoltáért, kit minden retteg hatalmáért, imád fölséges voltáért.

No Istennek te szent serege, kinek szent lelke vezére, indulj fel már új dicséretre, monddaj áldott úrnak neve.

Dávidnak ki megesküdtél és vele minden jót tettél, Krisztusban minket szerettél és örökösiddé tettél,

Erősíts meg te szent lelkeddel, gazdagíts meg kegyelmeddel, áldj meg tiszta s jó értelemmel, bátorságos szeretettel.

Nagy hatalom és nagy tisztesség neked adassék dicsőség, te vallásodban szép egység, legyen köztünk nagy csendesség.

Szent vagy Uram és szent az te neved, szentséges az te beszéded, seregedet te öregbitsed, velünk magad tiszteltessed.

A második bejegyzés latin szövege így hangzik:

Appendices

Canonibus rectorum et studiosorum adjectae in synodo generali Veczeini celebratá anno 1635. 18. Martii.

I. *De didactro rectoribus solvendo.*

Abecedarius den. 40. — Donatistae colligentes den. 50. — Donatistae legentes den. 65. — Donatistae repetentes den. 75. — Grammatistae fl. 1. — Syntaxista fl. 1 den. 65. — Philipistae et ulterius progredientes f. 2. — Extranei et domestici pariter solvant.

II. *De gallo non celebrando.*

Celebratio galli abhinc penitus aboleatur.

III. *De sabbathalibus.*

Passim per civitates ubi stat studiosa juvenus, sumat eadem studiosa juvenus sabbathale, nempe discipulorum praereptores, ubi autem non fuerit studiosa juvenus, sumant domini rectores sic etiam in pagis.

IV. *De recordatione studiosorum.*

Recordatio et cantatio nuptiarum semel fiat.

V. *De recreatione puerorum.*

Recreatio puerorum sit semel sub transcurso duarum hebdomadarum in die Mercurii.

VI. *De arcendis combibonibus.*

Sholae ne sint combibonum et ebriosorum officinae, sed artium liberalium et virtutum sint officinae, prout conditum etiam est classis quartae canone quinto.

VII. *De cibo non sumendo a studiosis.*

Rectores scholarum sint contenti suo stipendio, neque expectant, aut violenter rapiant, fercula coetus.

VIII. *De rectoribus ad nuptias vocatis.*

Domini rectores scholarum invitati ad nuptias solemniore, aut alia convivium, honesta cum suis pastoribus, cum ipsis tempestive redeunto, neque emanento. Atqui ultimi quandoque domini pastores conviis domos suas redeunt.

Per me Petri S. Comar. ministrum eccl. Czegledien. anno 1635.
27. maji. scripta mpr. Dr. Török István.

Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok.

Gyűjtötte és leírta *Gróf Apponyi Sándor*. I. kötet XV. és XVI. század. (Budapest, 1900. V + 478 l. 8°.)“ ez. a. adta ki a tudós főúr saját nagy könyvtára jegyzékének első kötetét díszes kiállításban.

Ezen eredetileg francziául kezdett, s németül folytatott, majd magyarra fordított éz így kiadott munka egyike hazai bibliographiai írodalmunk legbecsesebb termékeinek; voltaképen nem egyéb, mint a tudós főúr könyvtárának jegyzéke, de kiváló fontosságot kölcsönöz e műnek az a körülmény, hogy benne a szerző szélesebb körre kiterjeszti a bibliographiai kutatást. Mig ugyanis Szabó Károly és Hellebrant Árpád a Régi Magyar Könyvtárban csak magyar szerzők munkáira tekintenek, addig itt már az idegen íróknak Magyarországra vonatkozó, vagy magyaroknak ajánlott s külföldön nyomtatott munkáinak jegyzékét is megtaláljuk. Ennek fontosságáról bővebben szólni felesleges.

A három kötetre tervezett hatalmas műnek ezen első kötete a XV. és XVI. századbeli nyomtatványokat foglalja magában, s benne Mátyás, főleg azonban a török bódítás korára számos értékes munkára akadunk. Így mindjárt a nála első helyen leírt ősnymtatványban, mely Aquinói Tamás Aureum Opusának második, de önálló része (Continuum super Evangeliiis SS. Lucae et Johannis Romae 1478), érdekes az a mellékelt három levél, melyben Bussi János András aleriai püspök, a munka kiadója Carvajal bíborosnak, a mi történelmünkben is ismeretes diplomata első életrajzát adja, érintve benne hazánkat is. És így tovább lehetne majdnem minden leírt munkáról írni, melyekben kétségkívül sok az érdekes, sőt ismeretlen adat. Épen ezért szerintünk igen jó szolgálatot tenne a tudós szerző-főúr a hazai történetírásnak, ha a